

Литературно ЗЕМЕДЕЛСКО ЗНАМЕ

СЪЮЗ НА ПИСАТЕЛИТЕ
ЗЕМЕДЕЛЦИ В БЪЛГАРИЯ

Паметник на Александър Стамболийски в град Елин Пелин

В град Елин Пелин беше открит паметник на Александър Стамболийски. Цветя поднесоха Георги Ташев и Кирил Назъров.

НАРОДНИЯТ ПОЕТ НА БЪЛГАРИЯ

Иван Вазов

27.06.1850 - 22.09.1921

През 1920 г. по инициатива на министър-председателя Александър Стамболийски земеделското правителство организира грандиозно честване на 70-годишния рожден ден и 50-годишната литературна дейност на Иван Вазов. Цяла България обгръща народния поет с обичта и почитта си...

Само след една година Вазов напуска белия свят.

А дотогава той е изпитал и сладостта на признанието и горчилката на подценяването и обидата.

Важното е, че още приживе народът му дава най-високото звание народен поет и патриарх на българската литература. Той е заслужил признанието с това, че произведенията му имат неотразимо влияние и достигат до сърцето на всеки българин. Очарованието на безсмъртното му творчество иде от силната чувствителност, острата наблюдателност и епичният замах, с които претворява народните съдбини. В продължение на половин век Вазов откликва талантливо на всяко събитие от българската действителност. Той е вдъхновен художествен летописец на съдбовните за народа ни събития. А това е един важен период от националната история от Българското възраждане до преодоляването на националната катастрофа след Първата световна война.

Иван Вазов успя да издигне нашата художествена словесност, националният ни дух до висотите на европейската литература. И то във всички жанрове поезия, проза, драматургия, литература за деца, публицистика... Истински национален епос!

Неизчерпаем извор на вдъхновение, теми, идеи и образи за него са Родината и народът. Цялото му творчество е безценна съкровищница на българската душевност, на националните добродетели, на безсмъртния народен дух.

Както всички големи творци, така и авторът на „Под игото“, „Епопея на забравените“, „Немили-недраги“ и още редица безсмъртни творби е имал и все още има своите отрицатели. Но те само са допринесли за още по-голямото извисяване на исполина на българската литература. Хвален и хулен, въздиган и подценяван, Олимпийецът си остава недостижим в българската литература. Защото е поставил темелите и е въздигнал най-високият ѝ връх.

А що се отнася до отрицателите му, те вършат това светотатство с надеждичката, че щом се осмеляват да отричат Вазов, значи и те са нещичко. Уви... такава е същността на българина-бездарник. Той не може да не мрази.

За разлика от тях Вазов е обичал. Най-силно малката земя, наречена България! Обиколил я е цялата пеша и на кон, за да я възпее със силата на могъщия си талант. Претворил е с обич и вдъхновение българина, родната природа, националната съдба...

Разбира се, че е имал и своите сърдечни трепети. Обичал е нежно и силно няколко жени. Е, около интимния му живот битуват и лъжовни митове. Но искрените му любви са истински. Още ненавършил второто си десетилетие се влюбва в съседката в Сопот Катерина /Рина/, чийто съпруг се запилал по Влашко. След двегодишна тайна обич набира смелост - споделя ѝ чувствата си. Отговорът ѝ го окриля: „Иванчо, като ме обичаш ти, и аз ще те обичам...“ Следва бурна любов. Има още няколко дълбоко емоционални преживявания. Страстна е връзката му с покръстената ханъма Параскева /Пеша/ от Брестовица, чийто съпруг - турски бей -

Календар: Живка Танчева

ЧЕСТИТ 24 МАЙ!

НАРОД СЪС СЛОВО ВЪЗРОДЕН

Велико дело свършили Предците
създатели на нашето А, Бе...
Те свое място имат при светците
в зенита чист на родното небе.

На тях народът празник е нарекъл
с най-искрените чувства обграден,
защото Бог навярно е предрекъл
със словото да бъде възроден.

Народ от буквите пленен омаян,
проправил сам духовия си път;
със буквите достигнал връх сияен
и бисери оставил да блещят.

Затуй с любов пред Братята велики
днес всеки българин благоговей;
с цветя пред образите светлолики
за тях най-българският химн се пей...

Коя, коя страна е като нашата-
да има толкова сияен ден?
Вековен мрак прогонила и зряща
поела в друм от слънце озарен.

Харалан Недев

пиян паднал в една река и се удавил. На чувствената си пловдивска любов Пелагия посвещава поемата „В царството на самодивите“. Четиридесетгодишен се оженва за Атина Болярка, скоро обаче бракът им се разпада. Но Атина не позволява да бъде разтрогнат официално и тормози за пари поета до края на дните му. Голямата и най-продължителна любов-приятелство на Вазов е с писателката Евгения Марс, на която посвещава цикъл от стихосбирката си „Люлека ми замириса“.

Дошъл на белия свят точно навреме, за да обезсмърти едни от най-важните моменти в националната ни история, Иван Вазов си отива от белия свят също навреме - когато бе завършил своето велико дело. И когато щеше да бъде извършено едно от най-жестоките покушения - кървавият преврат срещу едно от най-успешните правителства в българската история.

Кирил Назъров

ДАРЕНИЯ
за в. „Литературно земеделско знаме“

Георги Козарев, Пазарджик - 100,00 лв.;
Живка Танчева, Бяла черква - 20,00 лв.
Тодор Кокошаров, Хасково - 20 лв.

Скъпи приятели,
БЛАГОДАРИМ ВИ!

СЕЛСКИТЕ БУНТОВЕ ПРЕДИ 120 ГОДИНИ

Селските бунтове в България от 1900 година са масови брожения, предизвикани от връщането на натуралния десятък от правителството на Тодор Иванчов. Бунтовете имат стихийен характер и са потушени с кръв от армията и полицията, ръководени от министъра на вътрешните работи Васил Радославов.

Борбата срещу десятъка, в която участва с легални средства, способства за популяризиране и политизиране на Българския земеделски народен съюз, до този момент повече професионално-съсловна организация. Вълненията започват в края на 1899, когато управляващите либерали огласяват намеренията си. Повторното въвеждане на натуралния десятък, отменен от Стамболов седем години по-рано, цели да увеличи постъпленията в хазната в услуга на чуждестранните кредитори. Княжество България е в дългова криза, която се дължи на лошите реколти и слабите постъпления от експорта на храни от предходните години. Неурожаят е причина и за силната съпротива срещу новия Закон за данъка върху земните произведения. Доверието в правителството е допълнително подронено от тежките условия на конверсионния заем и използването на властта от страна на част от либералите за лично обогатяване.

В проявите срещу десятъка между декември 1899 и юли 1900 година се включват 350 000 души от над 500 селища в страната. До първите сблъсъци на недоволните земеделци с полицията се стига в началото на март 1900 във Варна. Въпреки усилията на властите, на 5 март в града се събират на демонстрация 15 000 противници на десятъка. Няколкостотин от тях обсаждат сградата на окръжното управление, където е задържан един от организаторите на протестите редакторът на вестник „Земеделска борба“ Йордан Пекарев. След като войската се намесва в защитата на местните власти се стига до кръвопролитие с двама загинали и няколко ранени. Аналогични събития демонстрации и сблъсъци с полицията, която се опитва да ги предотврати, се случват по-късно същия месец в Хасково и Ловеч. Съпротивата на местните жители срещу арестите води до размирици на 27 и 28 март в русенското село Красен, потушени от войскови части. На 17 април в друго русенско село Тръстеник, селяните разоръжават и нанасят побой на стражарите, дошли да отведат няколко противници на десятъка. Войската, извикана да усмири бунтовниците, се оказва обкръжена от над 5 000 души от околните села и частично разоръжена, след като войниците отказват да стрелят по селяните. Бунтът е потушен на 20 април с подкрепления, извикани от Гърново и Добрич.

Случаят в Тръстеник кара правителството да въведе военно положение в Русенска, Разградска, Свищовска, Горнооряховска и Търновска околия. Военните арестуват няколкостотин души. Голям брой са осъдени за подбуждателство и непокорство пред закона. Уволнени или интернирани са десетки учители, агитирали срещу десятъка. Въпреки репресиите на властите, съпротивата срещу десятъка продължава в различни части на страната. През май жителите на няколко села край Балчик отказват да подадат декларации за размера на посевите си, въз основа на които трябва да им бъде начислен данъкът. Опитът на околийския началник да отведе водачите на опозицията се проваля и в края на месеца той се завръща с войска. Селата Гьоре и Саръ-Муса са обкръжени, местните са подложени на репресии, а арестуваните са поведени към Балчик. Няколко хиляди души се стичат след кавалерийския конвой, за да го спрат и освободят задържаните. В района на Дуранкулак на 1 юни войниците нападат гълпата. Загиват 90 селяни и няколко войници. Ранени са повече от 300 души.

След Дуранкулашките събития правителството разширява обхвата на военното положение върху цяла Североизточна България. Извънредните правомощия позволяват на властите да наложат със сила на местните земеделци да декларират облагаемата си продукция. Широката употреба на армията в тези събития води до засилване на критиките в парламента срещу кабинета Иванчов и до конфликт между Радославов и министъра на войната Стефан Паприков, който е против репресиите. В резултат и двамата подават оставки, последвани от целия кабинет през ноември 1900 г.. Десятъкът става основна тема на парламентарните избори в началото на 1901 година. Спечелилите ги демократи и прогресивнолиберали го отменят още същата година и издават амнистия за осъдените участници в бунтовете.

**ЧЕСТИТ РОЖДЕН ДЕН!
С пожелание за здраве и
незабрана на всичко написано**

Дора Манчева - 4 април;
Милка Пешева - 12 април;
Вяра Дамянова - 26 април;
Цветан Лалов - 18 май;
Радка Гочева - 29 май
Милчо Присадашки - 11 юни;
Габриела Цанева - 16 юни;
Петър Бонев - 24 юни;
Веселина Стамова - 26 юни;
Николай Пачев - 29 юни;

ДА СИ СПОМНИМ...

Георги Киришев - 4 април
Йосиф Петров - 14 май
Боян Илиев - 7 юни
Йордан Христов - 7 юни
Марин Начев - 9 юни

ЛЯТО

Горят от изток небесата
във бледа утринна позлата
и тръпне старият Балкан,
а в равнините уморени
селата глъхнат спотаени
като пред страшен ураган!

Над нивите е тъй спокойно!
Почива в сън полето бойно
на земеделския народ!
Немеят кърища зелени,
от житен мирис упоени,
окупани във кървав пот!

Ей, слънцето полек изгрява
и с тежко злато позлатява
поля, гори и дървеса,
лъчи плете над класовете,
над всеки лист и всяко цвете,
и пие утринна роса!

Към нивите във надпревара,
с една любов гореща, стара,
лети работният народ.
Лети, че времето не спира
и трябва в ден да се прибира
охлебеният житен плод!

Небето тръпне от жежчава
и с лятна слънчева жарава
посипва пламналия кър.
Мотичен звън далеч прозвънва
и тъжна песен го догонва
там нейде в белия простор.

Над кукурузите прежурия!
Небето пак вещае буря
и лъха лъх на колендро!
Дали ще бъде зла вихрушка
със едра, ледена градушка
или ще плисне дъжд ведро?...

Мълчат селата спотаени
сред равнините уморени
като пред летен ураган.
Тъмнеят бавно небесата!
Гответе се, мои селски братя,
и ти бащице, стар Балкан!...

Йосиф Петров,
"Родна земя", 1939 г.

ДА СИ СПОМНИМ ИСКЪР ШУМАНОВ

На 21 май 2011 г. си отиде от нас и от този свят един голям земеделски деятел политически емигрант 45 години, общественик, журналист, главен редактор на вестниците „Народно земеделско знаме“ и „Земеделско знаме“ **ИСКЪР ШУМАНОВ**. Бай Искър, както всички ние свойски го наричахме. Така го наричаха земеделци, колеги и всички, които го уважаваха и обичаха!

Това бе тежка загуба както за БЗНС, така и за СПЗБ, и за цялото земеделско движение.

Роден на 12 юли 1919 година в плодородното Пазарджишко село Карабунар в средно заможно семейство, останал твърде рано сирак, той отрано опознава горчивата селска неволя и едва 14-годишен се отдава изцяло на любимата си организация БЗНС, на която служи вярно 78 години, независимо къде е: емигрант или в родината. Неговият борчески път на политик, журналист, общественик е път стръмен, изпълнен с препятствия, както преди 9 септември 1944 г., така и след тази дата, когато вилнее комунистическата кървава диктатура, та чак до последния му дъх.

Нека помним бай Искър и продължаваме неговия достоен пример!

ГЛАСЪТ НА ВЪЛНИТЕ

...А в тъмнината глух се
тътен носи
от страшните вълни...

Трифон Кунев

В нощта безумна
на съдбата ни
вълните се разбиват
гневно
в пясъка.
Луната,
жълто-кървава,
е ръждиво проядена
в скръб.
Обърни
гръб,
очи затвори
и се вслушай във пляска!
Под един ужасен небосвод –
без звезди.
Те не пеят вълните,
а страшно въздишат
за моя обречен, загиващ народ.
Той е риба,
която се гърчи на сушата.
Не се обръщай –
слушай!
Падни на колене,
сълзите преглъщай –
за нас се моли!
За погребаните.

Иван Бързаков

ДРЪВЧЕ НА ТРОТОАРА

Дрвчце си посадах на тротоара,
пред пейката, до пътната врата,
с надежда тук спокойно да прекарам
последните си дни от есента.

Това дрвчце, голямо щом прорасне,
ще бъде мой приятел най-добър
срещу лъчи и газове опасни
естествен филтър и зелен чадър.

Озоновата страшна амбразура
не ще запуша с моето дрвчце,
не ще житата да спася от буря,
но моят пример кой ще отрече?

На моето дрвчце на клонче младо
ще кацне лястовица с бяла гръд
и ще запее весело от радост,
че пак се връща в родния си кът.

Аз ще седя на пейката, омаян,
пред пролетта от цветен аромат,
а лете ще даря по обичая
децата от квартала с плод богат.

Боян Илиев

В ПОЛЕТО НА НАДЕЖДАТА

Политиците бузи надуват
като вятъра,
който ту свисти,
ту носи памук от глухарчета
като златни надежди,
родени в мимолетното време.
Сее вятърът всякакво семе.
На вратите ни чукат,
думкат като върху кожа на тъпан
хиляди политически страсти...
Душите ни глта гълчавата
и към небето миражи протягат ръце
в молитва за дъжд.
Небето мълчи,
но от сърце
се моли за нашето проглеждане.
Бузи надуват...
И вятърът вие...
Плодни и безплодни усилия
душите ни в кожа на тъпан превръщат.
Дните ни мъглите обгръщат!

Маргарита Нешкова

СПОКОЕН

И моят сетен ден във вечността ще свърши.
И леден вихър сетно уморен;
безщадно клона на живота ми ще скърши
до дънера, безшумно повален!

Но мойта лира, знам, ще бъде дълговечна.
И вихри нивга няма да слоят!
Че в нея има жар, любов и скръб човечна,
че в нея има вяра дух крилат!

Разголва смело мрака с тайните зловещи,
където кървав, безпощаден свят
бе стегнал хищно във зъбчатите си клещи
на Нацията най-прекрасния й цвят.

Поезия такава, вярвай, не умира...
В душата нежна е камбанен звън!
Звъни, звъни... О, моя неспокойна лира,
събуждай ти заспалите от сън!

СПОКОЕН в дните волни тленно ще изстина,
оставил свидна рожба огнен стих!
И върху гроба ми ще никне ДЕТЕЛИНА,
че младостта на нея посветих!

Иван Селановски

МОЯТ ПРОЛЕТЕН ДЪЖД

Моят пролетен дъжд е от корист лишен
и докрай се раздава, без да търси отплата.
Този пролетен дъжд, тъй приличен на мен
с ласка сваля зеления грим на листата.

Бавно бърза и светъл къпе целия свят,
и дарява го с обич и тиха надежда.
Изумително пъстър и прозрачен, без цвят,
той и болка и горест от душите отвежда.

Аз под него вървя и отдавам се цяла
на целувките мокри и с прегръдки безкрайни
от душата си белези трия, разбрала
под дъжда най-прекрасните, най-човешките тайни.

Вяра Дамянова

28.10.1869 - 02.05.1926

РОДНО СЕЛО

Трепти в душата ми копнеж
по тебе, българско село.
Топят се като ранен скреж
надеждите и по чело
браздят годините следи.
Едва ли някога, едва
ще дойдат тъй мечтани дни
да бъда в твоите поля.
Любимо българско село,
копнея в утринни тъми,
кога с теглото си само
Пробуждаш се преди зори,
да чуя първите коли
кога притракат с остър звън
за към оставени бразди.
Било и сън, било е сън!

Стефан Стамов

ЛЗЗ

КОПНЕЖ

Земя, душата ми с душата ти се слива
със твоя смях, със твоя плач.
По всеки път очи към теб извива
и моли се за всеки сторен грях.

Как вглежда се в натегналите круши,
във светналите гроздови зърна!
О, див копнеж, във тях сърце да сгуши
и кротко да заспи като сърна.

И вятър да я милва с пръсти меки,
роса да я роси във утринта,
та светнала по друми и пътеки
на хората да дава светлина.

Да няма на брега прострени птици,
ни кашалоти с плачещи очи.
Сълзи да няма в детските зеници,
космични дупки, палещи лъчи!...

Пенко Керемидчиев

БОДЛИВИ МИСЛИ

Маскирани сме. Маските ни хапят
или въздишат също тъй фалшиво.
Сърцето ни кога ли ще прокапе,
мечтаем, че поне е още живо.

Докосваме се с думите бодливи,
а розовият цвят отвътре вежне,
горчиви сме с преструвка на щастливи,
гласът ни чезне, стене само ехо.

Животът издокарана гримаса
посява тайно змийските си зъби,
присядаме на общата си маса
на лицемерие, което ръби.

Милена Филева

ЗАВРЪЩАНЕ

Подир години дълъг път
завърнах се под бащината стряха.
Позна ме дворът, всеки кът,
но хората не ме познаха.

И заболя ме много от това,
полазиха ме неприятни тръпки,
че исках редом с хора да вървя,
а не да чувам само хорски стъпки.

Цоньо Неделкин

**ЧЕСТИТ 1 ЮНИ,
ДЕЦА!**

КЪЛВАЧ

Кой ли прави: так-так-так,
та кънти гората в такт?
Ей го, горският кълвач,
на дърветата чистач.

Той е пъстър и забавен.
На стъблото е изправен,
здрavo се крепи отвесно
и работи тъй чудесно.

С острата си, яка човка,
след недълга подготовка,
малки личинки събира.
Под кората ги намира.

Той е птица работлива,
много е трудолюбива.
График от зори подрежда -
все дървета да преглежда.

Знам, децата го обичат,
"Горски лекар" го наричат.
И в гората щом са пак,
с радост чуват: "так-так-так".

Нина Тончева

ТЕМЕНУЖКЕ

Теменужке,
мило цвете, -
дай си, дружке,
листовците;
и стълбцето,
и цветеца,
и челцето,
и венчеца;
дай да ти се
полюбувам,
да те сладко
поцелувам.

Цанко Церковски,
сп. „Светулка“, кн. 4,
1905 г.

ЧЕСТИТ ЮБИЛЕЙ!

На 18 май нашият приятел от град Роман Цветан Лалов навърши 80 години. Той е автор на няколко книги със стихове, разкази, публицистика... Особено силно художествено въздействие имат „Родината ни е ранена птица“, „Заменям всичко за брега на Искър“, „В сянката на Романската крепост“, „Сбогуване“, „Славна искърска дружина“ и други. Ето какво пише известният писател-земеделец Пелин Пелинов в предговора към неговия сборник с разкази „Вятърът, от който завет няма“: „Най-важното в сборника с разкази на Цветан Лалов, сгушени под заглавието „Вятърът, от който завет няма“ е тяхната достоверност. Случаите и образите описани в нея не са измислени, а действително са станали в Роман и романския край... Той е само една година по-голям от мен, а знае много повече за Соца и за неговото брутално настъпление у нас след 1944 г. ... Авторът е демократ, който мрази насилието и тоталитаризма и воюва за политическа и социална справедливост...“

Бъди здрав и все така вдъхновен, приятелю, за да радваш читателите с нови вълнуващи творби!

ИМПРЕСИЯ

Животът бавно си отива.
Загълхват изстрелите в мрака.
И една сълза изплакана
горчиви спомени измива.

Замлъкват птиците в гората.
Гнездата топли опустяват.
Листата нежни пожълтяват
и падат тъжни на земята.

Мъгли реките ни покриват.
Бодливо се наежда драка.
А една сълза изплакана
горчиви спомени измива.

Цветан Лалов

СТЪПКИТЕ ПО ПЛАМЪЦИТЕ НА ЖИВОТА

„Стъпки по пламъци“, деветата стихосбирка на Габриела Цанева, излезе като електронна книга през август 2019 г. и е четвъртото заглавие на издателство gabriell-e-lit. Щастливи сме да представим на нашите читатели илюстрирания от поетесата лиричен сборник и като печатно издание.

Композиционно, книгата е разделена на две части „Лирика“ и „Хайбунни и хайку“. В първата част поетичното слово е илюстрирано с живописни послания на автора, една симбиоза на думи и багри, която не за първи път виждаме в творчеството на Габриела Цанева /„Състояния“, изд. „Изток-Запад“, 2013, „Бурята сплита ръце“, изд. „Захарий Стоянов, С.“, 2016 и „Високосният ден“, изд. „Захарий Стоянов“, С. 2018/. В този смисъл не е изненадващо и съжителството на хайку поезия с прозаични фрагменти, което пък е плътта на втората част на стихосбирката и това вече познаваме донякъде от „Искам себе си“, изд. „Изток-Запад“, С., 2011.

Тогава какво е новото, различното, развитието?! Какво е онова, което ще провокира интереса на читателя към „Стъпки по пламъци“?

Може би това, че в тази книга лирическият „Аз“ застава още по-оголен пред оня, който би поискал да го пошепне, да го докосне, да го разбере. Или през очите на поета да се взре в себе си.

А може би това, че авторът ни превежда през ада на личните си терзания, за да ни отведе до едно международно предизвикателство, което дава нова педна точка към сакралното преживяване на поезията и я връща в онова състояние на интелектуално-емоционална игра, характерно за възникването на хайку като жанр в средновековна Япония, като същевременно прави опит за изграждане на духовна общност, в която всеки е едновременно автор, читател и анализатор на вдъхновението, уловено в един миг, в една дума, в един носталгичен спомен.

Едно от безспорните достойнства на настоящото издание е пълноцветното възпроизвеждане на авторската палитра, а това е важно, защото тук става дума за цветни илюстрации, а за възприемането в пълнота на един творец, за когото багрите и формите на живописиста не са самоцел, нито проста украса на едно лирично произведение. Всички визуални картини в „Стъпки по пламъци“ са породени от, или пораждат, своето вербално отражение.

Надежда Александрова

***

след бурята -
в локва край бордюра
лодки от листа

Картина: Габриела Цанева

ГРАД

Град
дъга от смог и прах;
слънчевите лъчи,
разложени
на съставните си цветове
целуват асфалта
и бетона на тротоарите,
превърщат се в пролет
и обещава възкресение...

Затваряш очи, колебаеш се -
струва ли си да изживееш
още едно
възкресение?
унищожение?
унижение?

Умиление -
ято врабци пици в клоните
на сухо дърво,
нокти и клонове
Драждят кората,
лющят я -
конфети в косите ти...

Град...
Трафикът не намалява празнично;
продраният грак
на разгонен котарак
раздира мрака
и те връща
към първичната същност,
към тъмната
в душата
на пред човека,
който пак
е чакал
обещанието за възкресение
на слънчевите лъчи,
преминаващи през дъга от дъжд,
разложени на съставните си цветове,
целуващи базалта на пещерата...

Габриела Цанева

ПО ДОЛИНАТА „РАЗМЕТАНИЦА“

Не е изключено, когато е бил световният потоп, да е бил и по нашите земи на България, тъй като моето село Голямо село е било като езеро. Постепенно или с помощта на хората се е източило през с. Баланово към река Джерман, Дупнишко. Вярвам в това, защото като деца намирахме черупки на морски охлювчета и един каменен череп, което ми е направило силно впечатление.

В археологическо отношение Дупнишко е малко изследвано. Сведения за първите обитатели се разкриват от случайни разкопки. Те сочат, че тази земя е била населена още от времето на късния неолит 1500 години преди новата ера.

Сега през с. Голямо село минава река Разметаница, в нея идват притоците от планината Колош 1315 метра височина. Когато при-дойде, тя става опасна и бурна, често е завличала край и къщи, пост-роени край бреговете ѝ.

Кога и през кои векове селата са се намирали далеч от езерото, т.е. от днешното Голямо село? Това говорят имената на нивите: Селиврия, Доляница, Градището и др. От местността Градището надолу към лозята, Акогато ги копаеха, хората намираха калени кюнци, което показва, че е имало добра канализация може би през Византийския период или назад през вековете. Разкрити са и праисторически селища от каменно-медната епоха. Населението е било от траките дентали. В местността Царичина, Разметанишко бил издигнат голям тракийски храм на Бога Зевс мълниеносец.

Сред Разметаница се е намирала феодалната крепост на Арон брата на цар Самуил, където се е разиграла братоубийствената война на 14 юли 1014 год., пише историкът Скалица Кедрин. Самуил разби-ра, че брат му Арон има с гърците лоши намерения към него и решава да затрие цялото му семейство. Тогава синът му Гавраил Радомир се е молел на колена пред баща си за браговчед си Иван Владислав: „Тат-ю, не го убивай!“

Конникът, за който се предполага, че бил на Арон, посечен до местността Царичина, близо 3-4 километра е препускал. Тази местност се нарича Кървовете, а след като е паднал местността се казва Гроба.

В Царичина има чешма, построена някога от Самуил за най-хубавата вода, която още съществува.

Днес на това равнино и хубаво разметанишко поле е построен ТЕЦ „Бобов дол“, който унищожил и замърсил хубавата и плодородна земя на с. Голямо село.

Главният път не е минавал през Дупница, а покрай Бинека, Арнаутски път, Голия рид местности край с. Голямо село, през с. Дяково - към Радомир. Пътувайки с една конна свита, синът на цар Самуил Гавраил Радомир е убит по поръчка на братовчед си Иван Владислав от едно мургаво момче, издейки пред тях - зад тях. След като е убит Гавраил Радомир, братовчед му се възкачва на престола и води войни срещу византийците през 1015 год. Този самодържец, българин по род, унук на Никола и Рапсимия, е син на Арон. В битките с Василий II бива убит край с. Ключ.

След 1016 год. България пада под Византийско робство.

Няма да пиша за отхвърлянето на византийското робство и последвалите български царе, историята го е написала много по-добре от мен.

Един от последните български царе Иван Шишман през 1378 год. се бие със сърбите край Кюстендил, в затишието на боя и българите и сърбите очаквали помощ. На сърбите помощта от войници дошла по-бързо, така там е убит Иван Шишман и побегнал от войниците си в българска черква или манастирче.

От 1351 год. започва поробването на България под турско робство до 1382 година. Българите се превърнали в рая, безправно население. Раята била за да изпълнява всичко, като работна ръка, върху чий-то гръб живели мюсюлманите. Облага ли ги с големи данъци. Безплагни работници във всички сфери и услуги. Освен парични данъци, дължни били да дават част от произведените си храни 1 де сятък. Много са разселванията на българите, но и много села са изчезнали. След освобождението на България през 1978 г. границата между Турция и България е в село Бараково. Преди години попитах хора от Петричко: - Ако още остане границата в Бараково как ще постъпите? Те в един глас ми отговориха: - Веднага заминаваме отатък граница-та, т.е. към България.

Малко преди освобождението на България от турците те са озлобени, често убиват и изнасилват. Така става и в село Логодаш. Докато Пешо Михов със семейството си са на нивата, оставили най-малката си сестра въкъщи, идват банда турци, изнасилват момичето и го заковат. То е пищяло, но никой от селото не смее да се намеси. Всичко е разрушено и ограбено. Пешо прогонил турците, но после бил арестуван и затворен в Горна Джумая. Турците му вече ковали бесило. Той заръчал на съпругата си баба Ната да му донесе девет лакти пояс, тя изпълнила поръчката. През нощта с още двама арестувани скачат от кауша и избягват. Бързо намира кон от приятели и заминава за селото си. Сестра му е вече погребана. Има двама сина - Александър на 4 год. и Димитър на 2 год. /Т.е. моя дядо/. Качва на юн двете си деца в дисагите, взема май-ка си и баща си и пътуват цяла нощ през тъмни пътища, за да стигнат до с. Голямо село, Дупнишко през 1875-76 год.

Когато вече турците си заминават, той успява да купи много имот за синовете си 400 декара, а за селото 1000 декара, които подарява. Същата баба Ната, майката на моя дядо Димитър, облечена в мъжки дрехи ходела напред през селата, за да стигне до гробищата на с. Логодаш, където е имала погребани и други деца. Разстоянието е повече от 30-40 километра. Баба Ната умира млада и тогава дядо Пешо се ожена за баба Здравка, също вдовица, със 17 години по-млада. Тя му ражда четири дъщери и един син Ефтим. Тя успява да го изучи, взимал е изпитите си за две години наведнъж, после едва успява да се спаси от комунистите през 1944 год.

Дядо Пешо обработва целия си имот, прави на синовете си кирпичени къщи. Веднъж някакви работници му предложили да му поправят бървите. След седмица му казали, че утре си отиват рано, така че да им плати веднага. Той отишъл където са му парите, взел от сандъчето и им платил. Когато става на сутринта, няма ги работниците, няма го и сандъчето с жълтиците, той дори и не ги попитал откъде са, за да ги проследи.

След това от селото му паят кошерите, после и сеното. Той се разболява тежко, лежи в Дупница в една механа, казва на съпругата си баба Здравка да викне адвокат и да раздели децата си. Той ги разделя и умира на 75 години през 1908 год.

В същата тази година турци от Голямо село имали нещо като вила в село Мали Върбовник. Както си гуляели там, виждат край чешмата младо русоусо момиче и го привикват, залостват вратата и го изнасилват. Тя имала братя, които се опълчили срещу турците, но те и тях затварят и ги пребиват от бой.

Същото момиче, което се казва Атанаса, остава бременно. Тогава старейшините го омъжват за най-сиромашкия момък в селото, което става навсякъде в България в такива случаи. Ражда дъщеря от турчина. Знае се в цялото село Мали Върбовник. По-късно дъщерята от турчи-на се омъжва в с. Палатово за вдовец с две деца.

Тъй като е много трудолюбива отглежда заварените деца и ражда още 5 дъщери и 2 сина. Една от дъщерите на баба Тона е моята майка Софийка. Съпругът на баба Тона дядо Иван е убит с приклади от македонски автономисти въкъщи, а синовете му Мите и Станке са убити, единият през войната 1913 год., а другият ударен от ток.

И до днес в Дупница събота остава пазарен ден. От всички села наоколо хора, пеша, с каруци и животни отиват на пазара да разменят или продадат по нещо. Пътят почернява от хора, които отиват и се връщат. В един съботен ден се движил и един мъж, носейки на рамо козинявата си торбичка, това бил Васил Левски. Към върлото на Крушовица на тълпата, един от турците яхнал поп да го носи на гръб. Несчастният поп, клатушкайки се вървял изнемошлял на пътя. Отстрани българи и цигани се смеели и подигравали на попа. Тогава Левски казал по-скоро на себе си: „Вие не сте дорасли за свободата си.“ И повече не се е върнал към този край.

Имаше една песен, която майка ми пееше - три пъти карали на съд една девойка през нощта, а тя все отговаряла пред турците: „Една съм била, убила съм го и хитра съм била, че съм го скрила“. Тази девойка, на която не се знае името ѝ, била от с. Мламолово.

Може да се каже истината и за Ильо войвода, който е спасил Дупница да не стане като багашкото клане, като е предупредил турците, че ако посегнат, ще затрие целите им семейства.

Водела е чета в Кюстендилския край и Румяна войвода, която е ис-кала да замине в легията в Сърбия, но Ильо войвода я спрял.

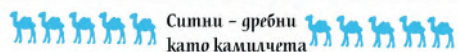
Цариградският път от изток на запад към Дупнишките покрайнини минавал от Самоков, пресичал северозападно Верила, от прохода Дервент в посока Германия (Сапарева баня), през с.Червен брег, прех-върлял в западна посока Голия рид до Винека Кадин мост. Дупница остава вдясно. Остатъци от калдаръмения път има при селата Голямо село, Яхиново, Червен брег и Крайници. Населението и сега продължава да го нарича Арнаутски път, защото идва от Албания. Пътят от Винека до Дяково е продължавал да съществува дълго. Новият път от Винека за Дупница минава през Аркийския мост на река Джерман, западно от града. Този мост е съвременник на Кадин мост на река Струма 1470 година, Каменния мост на река Бистрица и Еврейския мост на река Джерман. Те са строени на един и същи главен път. Аркийският мост беше еднопосочен, сега е полуразрушен, трябваше местните управници да го запазят поне като историческа памет.

След Освобождението през 1880 год. е открито първото училище в Голямо село, а черквата през 1888 год., читалището през 1927 год.

Когато се е строила черквата, по това време минава професор Константин Иречек, на който му е наредено от княз Батенберг да напише история на България. За строителството на черквата работниците дялали камъни, на които е имало исторически надписи. Той се ядосал на невежеството на хората и продължил обиколката си из България. В селото народът бил беден и малоимотен, живеейки от нивичите и животните, които отглеждали.

Моят дядо Димитър се жени за най-личната мома Гюра, която му я избрал баща му дядо Пешо. Дядо Димитър е бил все запас и на фронта през 1912-13 год. и 1915-16 години. Съпругата му баба Гюра умира млада, като му оставя четири деца сирачета. Тогава дядо решава да ожени по-големия си син Атанас, който е бил на 17 години и довежда майка ни Софийка от с. Палатово да го задомни и да отпледя децата. Майка ми ражда и свои деца: Еленка, Костадин, Магда, Рангел. Преди мен е имало момиче, което се е казвало Милка, но е умряло още като бебе. Аз съм родена през 1936 год. и съм кръстена на сестричката ми Милка. След мен се ражда момче Димитър, което също почина на 3-4 годинки. Сестра ми Тодорка е родена през 1943 година.

Милка Пешева

ПОРТРЕТ НА Д-Р РАЙКО ДАСКАЛОВ ЧАСТ ЧЕТВЪРТА

НА ДИВАНА ПРЕД ЕКРАНА

Пълзи невидимият Covid като средновековна чума множат се случайте нови... И вече губим ума, дума?!?! Единствено, което ни остана да бодърствуваме пред екрана. Но няма футбол, няма тенис... Пустеят спортните терени. Ала изцяло не скучаем, зер позабавлява ни борба свободен стил помежду президент и премиер! Въпросът е дали са вече за резил?! И кой ще бъде победител с туш, но истински, а не на уж?

Кирил Назъров

ПАРТИЙНА СПОЛУКА

Срамни сцени, чист майтап на голо. До кога ще съм обречен аз? В Парламента БеСеПето соло изпълнява сила, наглост, власт.

Гоги си партийната сполука, плащана на тъмно с глад и студ. Слава му донесе хайдуклука и имане, без да влага труд.

Смятах комунизма си отива, край на петолъчки, сърп и чук. Сметката ми се оказа крива. Комунистчетата са си тук.

Псевдонимът им е бесепенца, розичката символът им драг. Чистокръвни кремълски момченца с влогове на западния бряг.

Мирчо Момчилов

БЯСНО КУЧЕ

От бясно куче всеки бяга, дори и да държи тояга. Наскоро чух едно да вие и без дори се то не крие. А нрав особен имаше това за помияри пускаше какви ли не слова: кое къде е грабило, кога със лекичка ръка пиляло е на ляво и на дясно... „Ясно, ясно!“... Шушукаха по селските мегдани селяните засмяни:

„Това кутренце не изглежда бясно, послушайте говори свястно!“

Но скоро всички питаха се пак: „Защо замлъкна тоз юнак?! Дали в затвор го пратиха, или премазаха го с леките коби?!“ Тогава викна някой навярно шегаджия: „Приятелю, защо да крия да спре зъбатата мълва те вместо кокал... хвърлиха му два!“

Стоян Колдов

БЕЗ ТРУДНО БРАВО

Лежа си тука във леплото, а там душа бере пиперът. Че няма кой вода с ютлето да му излее да намерят.

Та никой в наше село вече не иска да работи, с право. Без труд печелиш ли повече, навсякъде ти казват браво.

ФАТАЛНО ПОЛОВО МАСКИРАНЕ

Със панталонки, татуирано и с обеци. Това жена ли, мъж ли е или пък джендр...ли? Днес половите ни се объркаха тотално. А пък, когато маските сложихме – фатално.

Тодор Билчев

Противниците на Райко Даскалов се множат. Още с идването си на власт, правителството на БЗНС е сериозно атакувано от ВМРО. Подготвят атентат срещу Ал. Стамболийски в народния театър. Поставят бомба под колата на Райко Даскалов. И двата атентата са неуспешни.

През 1922 г. автономисти от ВМРО се укрепват в Петричка област и я правят своя „държава в държавата“.

Те ненавиждат Райко Даскалов въпреки това, че той е толерантен към тях. Насаждаят сред населението мнение, че той е лъжероволюционер, който един ден ще бъде съден за заграбването на властта, потъпкването на конституцията, както и „за пределството при Владая“ и др.

В самата организация ВМРО се задълбочава конфликтът между федералисти и автономисти.

На 16 октомври 1922 г. автономистите, под претекст да прогонят федералистите от Неврокоп, завземат града. Четата на А. Василев започва да издевателства над тамошното население техни противници, опожаряват къщи, дюкяни и клубове на БЗНС.

Райко Даскалов не иска да влиза във военен конфликт със тях. Прави обиколка из областта, а те тихо се изтеглят. След кошмара в Неврокоп, той успокоява населението, но не взема никакви наказателни мерки, за което по-късно скъпо ще заплати.

На 4 декември 1922 г. отряд автономисти завземат Кюстендил и заплашват, че ще продължат към София, ако правителството не предаде исканите от тях федералисти и не създаде „честна администрация“.

За да парализират властта, ръководителят им П. Михайлов обявява публично издадени смъртни присъди на Ал. Стамболийски, Райко Даскалов и Недялко Атанасов. Пускат и слух, че Райко Даскалов е убит а столицата е завзета от автономисти и блокари.

По това време Ал. Стамболийски присъства на Лозанската конференция.

Райко Даскалов, като министър на вътрешните работи и заместник на министър-председателя, трябва да се справя сам. Срещу автономистите са изпратени войскове части, водени от министъра на войната Коста Томов, който съзнателно или не, допуска те да се оттеглят безпрепятствено от Кюстендил. Райко Даскалов прави извъление за безредниците на ВМРО и обявява, че реда в Кюстендил е възстановен и властта не се нуждае от подкрепа. Въпреки това, няколко хиляди разтревожени селяни от северна България пристигат в София, за да я защитят правителството от ВМРО, Конституционния блок и Военната съюз, с идеята да обявят България за Република. Настървени за отмъщение, те извършват нападение над няколко опозиционни клуба. Райко Даскалов решително се противопоставя на тази авантюра. Само неговото обаятелно слово и легендарният образ, който има, успяват да спасят България от кръвопролитие в този критичен момент.

Въпреки това, опозиционните партии вменяват като личен негатив на Райко Даскалов случилото се в Кюстендил и София. Не се вменява вина нито на ВМРО, нито на Коста Томов. Противниците му считат, че е дошъл моментът да го свалят от властта. Той е готов да подаде оставка, но трябва да изчака завръщането на Стамболийски от Лозана.

Райко Даскалов продължава да ръководи министерството на Вътрешните работи и Министерския съвет, като не спира да работи по външнополитическите въпроси. Девизът на Стамболийски „България трябва да се добере до Бяло море“, за Райко Даскалов е сакрален идеал и той отстоява този идеал. Още през 1921 г. при посещенията си в Англия и Франция прави сондажи за излаза на Бяло море, чрез пристанището в Дедеагач. Завръщайки се в България той разбира, че е невъзможно, защото големите български търговски къщи отказват сделки през Дедеагач, поради това, че пристанището не е добре уредено и поради сложните отношения с Гърция. Чуждестранните фирми също се въздържат от използването на това пристанище по различни съображения. Оформя се становище, че България не трябва да приема излаз до Бяло море чрез Гърция, тъй като той не би бил реален. Достъпът до Бяло море може трябва да бъде осигурен само чрез българска територия или чрез автономна Тракия. Това правителството отстоява пред Междусъюзническия върховен съвет в Лондон, на конференция на Англия, Франция и Италия по източния въпрос (март 1922 г.), на конференцията в Генуа (април-май 1922 г.).

След конференцията в Генуа, Райко Даскалов изработва концепцията за неделима Тракия. Докато Ал. Стамболийски се сражава в Лозана за неделима Тракия, за да стане реален излазът ни на Бяло море, Райко Даскалов отбива успешно атаките на опозицията срещу политиката на правителството по Тракийския въпрос. През този период има огромно напрежение. Ненавистта на опозиционните партии към правителството на БЗНС е голяма, но с особено ожесточение е насочена към Райко Даскалов, защото голяма част от реформите са негово дело. За реформаторската дейност на БЗНС Лебедев ще напише: „всички техни реформи са проникнати от стремление към мир, труд и култура“, но всъщност, те засягат икономическите интереси на буржоазията вътре и вън от страната. Конфликтът се задълбочава. На искането да бъде отстранен Райко Даскалов от правителството, Стамболийски отговаря, че това не е лека работа. Ако той се обиди и мине в опозиция, може да нанесе непредвидими проблеми и усложнения на БЗНС и неговото управление.

СЕЛСКИ ТУРИЗЪМ

Оптимизъм:
ще правим селски туризъм
без хора в селата...
Да ни е здрава главата!

БЕЗ НАДЕЖДА

Ще си иде „короната“,
но политиките не,
със сладките приказки
за ясно небе.

Георги Козарев

НЕ/СЛУЧАЙНИ ГРЕШКИ

От пазара си купих черВеша.

Явих се на изпОт при професора.

Подари ми книгата си с автоГАФ.

За него е много трудно да жертва легендарния Райко с неговото изключително влияние сред селските маси. През януари 1923 г. провежда кратък, но драматичен разговор със своя заместник. Д-р Райко Даскалов подава оставка и не се появява повече в правителството. Министерският съвет официално съобщава, че министърът на Вътрешните работи е подал оставка, но тя не е приета.

Райко Даскалов сепуска в организационна дейност. Обикаля страната и разяснява идейната политика на БЗНС, предвид предстоящите избори. Ръководствата на местните дружби му уреждат срещи не само със земеделци, но и с хора без определени политически възгледи, които се вливат в земеделската организация. Опозиционните вестници тръбят, че той подготвя разпускането на XIX ОНС и провеждането на новите избори по нов избирателен закон. Работата на Райко Даскалов с дружбите се наблюдава много внимателно и от чуждите дипломати. Оставката му е злободневен коментар почти във всички вестници. Гадаят и не могат да разберат ходовете, които той ще направи.

През месец февруари е свикан ВВС и той решава: санкционира Марко Турлаков, Коста Томов и Хр. Манолов и одобрява отстраняването на Райко Даскалов от власт. Даскалов прави декларация, че отдавна е депозирал оставката си и е доволен, че един тежък товар е паднал от гърба му. Дава отпор на слуховете, че земеделският съюз ще прави коалиция с десните партии - това няма да стане „нито тук, нито на оня свят“ казва той. Райко Даскалов е отстранен от властта, но противниците му са неспокойни. Той все още има разпоредителни позиции. Избран е за държавен обвинител по наказването на министрите от кабинета на Иван Гешов, д-р Ст. Данев и Ал. Малинов.

Райко Даскалов не губи политическо равновесие, не хленчи, нито се озлобява срещу организацията и Ал. Стамболийски.

Неговите публикации са посветени на справедливостта на Малкия конгрес и на съдбата на земеделските реформи. Декларира, че като апостол ще обикаля страната и ще разяснява земеделските закони и „модерното законодателство на България“. Формулира задачите на земеделската власт: запазване на мира, завършване цикъла закони за създаване на трудови стопанства, създаване закони за окръжните съвети, народното здраве и други. Той повече за аграрната реформа, която е негово кръвно дело, която не може непосредствено да проведе. Заема се с критичен анализ на аграрната реформа, нейното приложение и перспективи.

През март същата година обнародва забележителната си книга „Борба за земя“, която моментално се изчерпва. В предговора прави задълбочен анализ на извършеното по закона за „трудова поземлена собственост“, препоръчва комасация на земята и „одворяване“ на семействата, които не разполагат със свой дом. Той пророчески предсказва, че борбата между българските плебей и пагирци ще се засили, но откажа от нея ще означава удар на народолюбивостта и ще бъде в подкрепа на тиранията и монархизма. „Най-благородната борба на човека е да има парче земя“ пише той, и още „земята носи щастие на народите и държавите когато се намира в ръцете на работния народ, но тя докарва нечувани нещастия, когато се владее от шпепа привилегировани земевладелци, които чрез нея държат в робство народите. Поради големия интерес към книгата му „Борба за земя“, налага се да се направи второ издание, планира се и трето издание, но както много други проекти на Райко Даскалов остава само проект.

През април 1923 г. са насрочени избори за XX ОНС. За Райко Даскалов това е „решителна и съдбоносна битка“, „последно сражение между два смъртни врага“. Речите му са прости и разбираеми, но идейно съдържателни и провокативни и влизат в съзнанието и сърцата на обикновените хора. Той уверява своите слушатели, че „съсловните организации напред ще управляват“.

И продължава: „Тя три трудови организации: земеделската, фабричната и наемно работническата, са предопределени, според силите си, да ръководят историческото хоро на народите и да изтърбушат окончателно стария свят на експлоатацията и неправдите“.

Хората разправят, че на митинг в с. Лютиброд, където държи двучасова реч, гълъб казва на рамото му и отлита чак когато той свършва речта си.

„Това е полчиба!“, дълбок възглас се изтръгва от присъстващите на митинга.

Дали това е било полчиба или не, но е необикновено явление, пред което присъстващите изтръпват, а писателят Паун Генев ще напише „ако някога се прави бюст паметник на д-р Райко Даскалов, то той трябва да е с гълъб на рамото.“

Изборният резултат е небивал: БЗНС получава 54,12% от действителните гласове, което е погром за десните партии и Конституционния блок. Д-р Райко Даскалов отново е депутат.

Статията подготви и предостави за публикуване ЖИВКА ТАНЧЕВА

Ползвана литература:

проф. Димитрина Петрова, доктор на историческите науки

Продължение в следващия брой

Депутат:

- Квартиратките в собствения ми жилищен блок са на разКРАчено плащане на наема.

Всеки си има лигитиМ/АСКА/ност.

Дадох високия пост на свой човек с /НЕ/възможности.

Шеф:

-Донеси ми твоята /с/водка.

Бодил Розин

РЕДАКТОРИ

Габриела Цанева
Кирил Назъров
Маргарита Дукова
предпечат *gabriell-e-lit*

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

КОНТАКТИ

София, 1000
бул. „Дондуков“ №38
gabrielle@mail.bg
kiril_draguch@abv.bg

ИНТЕРНЕТ

litzemedelskozname.free.bg
litzemedelskozname.blogspot.com
litzzname.blog.bg
litzemedelsko_zname@mail.bg